

ON BİRİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN FELSEFE DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARI VE ÖĞRETMENLERİN AYNASINDAN ÖĞRENCİLERE BİR BAKIŞ

ELEVENTH GRADE STUDENTS ATTITUDES TOWARDS PHILOSOPHY CLASS AND A LOOK AT STUDENTS FROM THE MIRROR OF TEACHERS

Canan KOÇ¹

Sevim BAHADIR²

Başvuru Tarihi: 14.05.2022 Yayına Kabul Tarihi:28.10.2022 DOI: 10.21764/maeuefd.1116710

(Araştırma Makalesi)

Özet: Bu çalışmanın amacı, on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının belirlenerek, öğretmenlerin bakış açısından öğrencilerin tutumlarının değerlendirilmesidir. Araştırma Kahramanmaraş ili Onikişubat ilçesinde bulunan beş farklı lisede öğrenim görmekte olan 200 on birinci sınıf öğrencisiyle ve aynı il ve ilçenin devlet okullarında görev yapmakta olan 10 felsefe öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Nicel ve nitel bölümlerden oluşan araştırmada tarama modelinden faydalanılmıştır. Nicel veriler “Felsefe Dersi Tutum Ölçeği” kullanılarak, nitel veriler ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Nicel verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanında, t Testi, Mann Whitney U, One Way ANOVA ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Nitel verilerin analizi ise içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının cinsiyete, anne-baba eğitim durumuna ve kitap okuma sıklığına göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca felsefe dersi öğretmenlerinin lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını olumsuz buldukları; bunun nedenlerini ise felsefenin birçok konuyu sorgulaması, üniversite sınavında az sayıda soru sorulması gibi faktörlere bağladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Felsefe dersi, tutum, on birinci sınıf öğrencileri, öğretmen görüşleri*

Abstract: The aim of the study is to determine the attitudes of eleventh grade students towards the philosophy course and to evaluate the attitudes of the students from the teachers' point of view. The research was carried out with 200 eleventh grade students studying at five different high schools in Kahramanmaraş province Onikişubat district and ten philosophy teachers working in public schools in the same province and district. The survey model was used in the research, which consists of quantitative and qualitative parts.. Quantitative data were obtained by using the "Philosophy Class Attitude Scale" and qualitative data were obtained by using a semi-structured interview form. The analysis of qualitative data was made by content analysis method. As a result of the research, it was found that the attitudes of the eleventh grade students towards the philosophy course differed significantly by gender, the educational status of the parents and the frequency of reading books. In addition, philosophy course teachers found high school students' attitudes towards philosophy course negative; It has been concluded that the reasons for this are due to factors such as the fact that philosophy questions many subjects, and that few questions are asked in the university exam.

Keywords: *Philosophy course, attitude, eleventh grade, teachers' opinions*

¹ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, canan.koc@yobu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7205-1614

² Milli Eğitim Bakanlığı, Çukurova Elektrik Anadolu Lisesi, sevimbaha@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3242-7397

Giriş

Felsefe var olanların varlığı, nedenleri ve anlamları hakkında sorularla ortaya çıkmıştır. İlk zamanlarda söylencelerin ve dinin yanıtladığı bu sorular gözlemin ve eleştirel düşünmenin konusu haline gelince felsefe doğmuştur. Felsefe terimi ilk kez Thales'ten yüz yıl kadar sonra ortaya çıkan Pythagorasçılar tarafından kullanılmıştır. İlk filozoflar, daha çok doğa araştırmacısı (physikoi) olarak anılmaktaydılar. Bugün kullanılmakta olan felsefe sözcüğü, Türkçe'ye Arapça'daki felasife sözcüğünden geçmiştir. Araplara da Yunancadan geçen bu sözcük, bilgelik (sophia) sevgisi (philo) anlamına gelmektedir (Çakmak, 2018; Tezci, 2019). Felsefe kavramı kesin anlamını Platon ve Aristoteles'te kazanmıştır. Platon'a göre felsefe; var olanı bilmek ve doğruya ulaşmak için düşüncenin yöntemli bir çalışmasıdır. Aristoteles'e göre ise felsefe var olanların ilkelerini ve ilk temellerini araştıran bilimdir (Akarsu, 1988). Eski dönemlerden beri felsefe ile ilgili yapılan tanımlar arasında dikkati çeken ortak bir nokta yer almaktadır. Bu da ilkçağda, İslam dünyasında ve Avrupalı filozoflarda felsefenin insan zekası ve ruhunu besleyen bir manevi gıda olarak görülmesidir. Diğer bilimler varlık nesnelere belirli bir açıdan bakarken felsefe mana ve madde alemini tüm yönleriyle incelemeye ve açıklamayı istemiştir (Keklik, 1982). Felsefenin yazılı olarak başlaması ise İsa'dan önce 6. yüzyılda İonia adı verilen bölgede bazı düşünürlerin peri physeos adını verdikleri yapıtlarla gerçekleşmiştir. Bu yapıtlar evrenin, doğanın bilimsel bir resmini çizmek amacıyla yapılmış olan ilk denemeler olmakla birlikte dini bir dünya tasarımıyla farklı olan ilk felsefe yazılarıdır (Gökberk, 1990). Felsefesini bir ozan gibi yapan Nietzsche, Platon gibi filozoflar olduğu gibi romanlarında felsefe yapan Kafka, Dostoyevski gibi yazarlar da bulunmaktadır. Sönmez'e (2002) göre felsefeden kaçınılamaz: "Bana ne felsefeden, o filozofların işidir. Ben işime, gücüme bakarım. Bu dünyaya bir daha mı geleceğim? Yensin, içilsin; konsun, göçülsün..." gibi düşünceler de felsefidir. Bu nedenle yaşamın her alanında düşüncelerin arıtılması için felsefeye ihtiyaç vardır. Felsefeye karşı ilgisi bulunan fakat nereden başlaması gerektiğini bilmeyen öğrenciler için de eğer bir öneri yapılacaksa "felsefe öğretmek değil felsefe yapmaya davet etmektir" anlayışıyla bir tema, sorun ya da konudan başlayarak metin okumaları yapmaları tavsiye edilebilir (Direk, 2019).

Türkiye'de felsefe öğretiminde Cumhuriyet dönemindeki ilk felsefe bölümü, 1933 üniversite reformundan sonra İstanbul Üniversitesi'nde açılmıştır. Bu tarihten sonra günümüze kadar felsefe

bölümü sayısı giderek artış göstermiştir (Omay, 2018). Türkiye’de Cumhuriyetin başlangıcından itibaren ortaöğretim düzeyinde mevcut felsefe öğretimine bakıldığında ise aralarda bazı değişiklikler olsa da temelde yedi program uygulandığı görülmektedir. Bunlar; 1924, 1935, 1957, 1976, 1985, 1993 ve 2009 programlarıdır (Biçer, 2013). 2009 yılı felsefe dersi öğretim programı yapılandırmacılık temelinde düzenlenmiştir. Yapılandırmacı yaklaşım ekseninde hazırlanan bu programla geleneksel eğitimden uzaklaşarak, öğrenci merkeze alınmış ve sürece dayalı olan bir anlayış geliştirilmiştir. Böylelikle bilginin yapılandırılması ve öğrencilerin derse aktif bir şekilde katılması amaçlanmıştır (Oktay ve Şakar, 2014). Felsefe dersinin amacı, problemlerin çözümüne yönelik öğrencilere bir tavır alış kazandırmak olmuştur. Bu amaç çerçevesinde öğrencilerde zihinsel ve algısal yapıların biçimlenme süreci kadar iradenin ve duygunun biçimlenip dönüşümü süreçleri de felsefe eğitimi açısından önemlilik arz etmektedir Felsefe dersi programının düşünce dünyasıyla öğrencileri tanıştırmayı, sorgulayıcı düşünmeyi öğrenmesi, eleştirel düşünebilme becerisi kazandırması ve felsefeyi bir yaşam şekline getirmesi beklenilmektedir (Beydoğan, Cihan, Taşdemir, 2006). Felsefe insanın, evrenin, varlığın, değerler sorunu, hayatın anlamı ve neliği, egemenliğin kaynağı, bilginin güvenilirliği, sanatın amacı ve değeri gibi birtakım konulardaki temel sorular hakkında eleştirel, sorgulayıcı, yaratıcı ve bütüncül düşünmeyi içermektedir. Farklı fikirlere saygı gösteren, sorgulama yapabilen, tartışma kültürü edinen, bağımsız, özgün, mantıklı ve eleştirel düşünme ile yorumlama kabiliyetine sahip, insan düşüncesindeki gelişimin ve değişimin farkında olan bireyler yetiştirilmesinde ve bu özellikleri taşıyan bireylerden bir toplum oluşturulmasında felsefe eğitimi ve öğretiminin önemli bir yeri bulunmaktadır. Felsefe dersi öğretim programı ile öğrencilerin; bilgi, insan ve yaşanılan dünya ile alakalı sorular sormaları, sorularla ilgili akıl yürütmeye ve düşünmeye dayalı yanıtlar arayarak oluşturdukları düşünceleri yazılı ve sözlü bir şekilde ifade edip, temellendirilmiş tutarlı ve güncel hayatla ilişkilendirilmiş bir biçimde düşünmeleri ve felsefenin temel alanları ile soruları hakkında edinilecek bilgilerden yola çıkarak, düşünce tarihi örnekleri üzerinden felsefi düşünceye bütüncül ve tarihsel bir bakış açısı geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Öğrencilerin düşünmeye, tartışmaya, araştırmaya ve düşünceler oluşturmaya, eylemlerinde etik-ahlaki, insani-toplumsal sorumluluk ve siyasi-estetik duyarlılık göstermeye teşvik edilmeleri hedeflenmektedir (MEB, 2018). Felsefe ve eğitimin konularının insan olması nedeni ile aralarında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Her ikisinin de kaynağında insana dair problemler ve bunların çözümleri yer almaktadır (Ergün, Oral ve Yazar, 2018). Felsefi konular her zaman toplumlarda ve okullarda etkisini göstermiştir. William Van Til bunu şu cümleyle

örneklendirmektedir: “Felsefenin olmayışı, eğersiz bir atın üzerine binerek çılgın bir şekilde oradan oraya gitmeye benzer” (Demirel, 2015). Hem eğitimin hem de felsefenin ortak amaçları olan bilinenler üzerinde düşünme ve onları eleştiri süzgecinden geçirme; insanı birey olarak özgürleştirdiği gibi ayrıca bakış açısının ve düşünce ufğunun da genişlemesine imkan sağlamaktadır. Düşünce ufku genişleyen insan, zorunlu olarak çok farklı bilgi kaynaklarından beslenmiş olması nedeniyle farklı düşünceler arasından herhangi birine takılıp kalmamakta ve gelişmesini sürdürmektedir (Küken, 2001).

Milli Eğitim Bakanlığınca (2018) hazırlanan felsefe dersi öğretim programında belirlenen hedeflere ulaşılmasında öğrencilerin ders esnasında göstermiş oldukları tutumlarının da etkili olabileceği düşünülmektedir. Tutum kavramı günlük hayatta sıkça kullanılmakta olup kişiyi davranışa hazırlayan karmaşık bir eğilim olarak tanımlanabilmektedir. Bir tutum kişinin duygu, düşünce ve davranışlarını birbirleriyle uyumlu kılarak etkilemektedir (Uzun, 2006). Kısacası tutum öğeleri bir tutumu kendi içerisinde tutarlılığa sahip olan bir sistem haline getirmekte olup tutum bireyi davranışa hazırlayan karmaşık bir eğilim süreci olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988). Tutumlar bireyin yaşamını sürdürdüğü çevresel koşullardan kaynaklanan faktörlerin etkisiyle değişebilmektedir. Bu değişim süreci inanç, değerler ve duygularda da değişimi ifade etmektedir. (Eren, 2012). Tutumlar, bireylerin yaşamlarında; hedeflerine ulaşmada, giriştikleri işlerde, karşılaştıkları problemleri çözmede ve gelişmelere uyum göstermede önemlidir. (Kara,2012). Eğitimciler tarafından tutumun, dikkate alınması gereken bir kavram olduğu ileri sürülebilir. Öğrenciler tarafından öğrenme ortamında, öğretilen konuya yönelik olumlu veya olumsuz bir tutum meydana gelebilir (Avcı, Çoşkuntuncel ve İnandı, 2011). Eğitim basit olmayan çok yönlü bir süreçtir. Davranışlara yön veren gizli güçleri ise tutumlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla tutumların olumlu yönde olması başarıları da olumlu etkileyecektir (Aydoğan, 2008). Türk toplumunda günümüzde felsefeye yönelik mesafeli bir yaklaşım mevcuttur (Yıldırım, 2013). Felsefe bireyin nesnel bir dünya görüşü geliştirmesini ve kendini ifade etmesini sağlamaya yönelik bir derstir. Fakat, eğitim sisteminden kaynaklanan faktörlere bağlı olarak felsefe derslerinin önemi giderek azalmış ve bir sınav sistemi içinde kaybolup gitmesine yol açmıştır. Bir toplum eğer felsefeyi öğrenmediyse sorgulama ve araştırma yeteneğini geliştiremez. Felsefe öğretimindeki yetersizlikler; sorgulamayan, eleştirmeyen, düşünmeyen bireyleri ortaya çıkarmıştır (Akdağ, 2002).

Felsefe derslerine yönelik öğrenci tutumlarına ve öğretmen görüşlerine ilişkin alanyazın incelendiğinde ulaşılabilen çalışmaların bir kısmının lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının (Çokan, 2007; Zencirci, 2010); felsefe derslerinin etkililiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin (Akdağ, 2002); felsefe kavramına yönelik metaforik algılarının (Ünsal, Korkmaz ve Çetin, 2016) incelenmesini içerdiği görülmektedir. Çalışmaların bir kısmı da felsefe dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesinden (Oktay ve Şakar, 2014; Duruhan ve Bayruk, 2013; Çalkap, 2018) oluşmaktadır. Yatik ve Güven (2020) tarafından yapılan çalışmada, felsefe dersi öğretim programlarıyla ilgili araştırmalar incelenmiş, Durakoğlu'nun (2017) araştırmasında Türkiye ve İtalya ortaöğretim kurumları felsefe öğretim programları karşılaştırılmıştır. Ünsal ve Korkmaz (2017) felsefe dersi öğretim programındaki kazanımları farklı taksonomiler bağlamında incelemişler, Durakoğlu ve Altıparmak (2019) ortaöğretimde felsefe ders kitaplarını içerik açısından değerlendirmişler, Aydın ve Çıtak (2009) felsefe öğretim programını program geliştirmenin temel öğeleri kapsamında değerlendirmişlerdir. Kızıltan (2012) tarafından felsefe öğretimi sorunları ve yeni yaklaşımlar incelenmiş, Çuhadar (2019) tarafından Kastamonu-Manas-Oş İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumları, Din-Felsefe İlişkisine Yönelik Değerlendirilmesi adlı çalışma yapılmıştır. Bülbül (2017) 2009 ortaöğretim felsefe dersi programı ile 2017 ortaöğretim felsefe dersi programını içerik açısından değerlendirmiştir.

Alanyazında da görüldüğü gibi felsefe dersine yönelik yürütülen çalışmaların çoğunu ortaöğretim öğretim programlarını incelemeye, değerlendirmeye yönelik çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmada diğerlerinden farklı olarak on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının belirlenmesinin ve öğretmenlerin bakış açısından öğrencilerin derse yönelik tutumlarının değerlendirilmesinin, öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarına ilişkin daha çok bulguya ulaşılmasını sağlayacağı ve bu anlamda da alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın nicel ve nitel bölümlerden oluşmasının konuya ilişkin daha derin ve geniş bakış açısı sağlayacağı beklenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi “On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının çeşitli değişkenlerle olan ilişkileri nasıldır? ve öğretmenler öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını nasıl değerlendirmektedir? şeklinde ifade edilebilir.

Bu araştırmada on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının belirlenmesi ve öğretmenlerin bakış açılarına göre öğrencilerin tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda verilen sorulara yanıt aranmaktadır:

1. On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarında;
 - a. Cinsiyetlerine,
 - b. Baba ve anne eğitim durumlarına,
 - c. Aile gelir düzeylerine,
 - d. Kitap okuma sıklıklarına göre anlamlı fark var mıdır?
2. Öğretmenlerin, lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Öğretmenlerin, lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını etkileyen faktörlere ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarının, konulara göre farklılaşmasına ilişkin öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin, felsefe dersinde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerinin öğrencilerin derse yönelik tutumlarına etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Öğretmenlerin, öğrencilerin felsefe dersine yönelik olumlu tutum geliştirmeleri için önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırmada karma yöntem desenlerinden yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Yakınsayan desenin amacı, araştırma problemini en iyi şekilde anlamak için farklı fakat birbirini tamamlayıcı veri toplamaktır. Yakınsayan paralel desende nitel ve nicel aşamalara katılacak katılımcılar aynı ya da farklı olabilir. Bu desende eşit öneme sahip olan nitel ve nicel veriler eş zamanlı olarak toplanır, ayrı ayrı analiz edilir ve nicel ve nitel bulgular aralarındaki benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırılarak yorumlanır (Creswell ve Plano Clark, 2014). Araştırmanın nicel bölümü betimsel tarama modeline göre gerçekleştirilmiş (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017), nitel bölümünde ise olgubilim deseni (Yıldırım ve Şimşek, 2005) kullanılmıştır.

Araştırmanın nicel verilerinin toplanmasında Felsefe Tutum Ölçeği kullanılmış, nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evrenini, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında Kahramanmaraş ilinin Onikişubat ilçesinde bulunan liselerin on birinci sınıfında öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise bu evrenden amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenmiş yedi lisenin on birinci sınıf düzeyinden 200 öğrenci oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki esas amaç, önceden belirlenmiş bir sıra ölçütü karşılayan bireylerin araştırmaya dahil edilmesidir. Buradaki ölçüt ya da ölçütler için daha önceden hazırlanmış olan bir liste kullanılabileceği gibi ölçütler araştırmacı tarafından da oluşturulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Felsefe dersleri Milli Eğitim Bakanlığı onuncu sınıf ve on birinci sınıf programlarında yer almasına rağmen araştırmaya yalnızca on birinci sınıf öğrencileri dahil edilmiştir. Türkiye’de 2020 yılı Mart ayından itibaren Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda, pandemi koşullarına bağlı olarak devam eden uzaktan eğitim nedeniyle felsefe dersine yönelik yeterli düzeyde çıkarımda bulunabilmede bilgi ve deneyim eksiklikleri olabileceği göz önünde bulundurularak onuncu sınıf öğrencileri araştırmaya dahil edilmemiştir. On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını öğretmenlerin bakış açısına göre değerlendirmek amacı ile belirlenen 10 öğretmen ise, nitel verilerin toplandığı örnekleme oluşturmaktadır. Örnekleme oluşturan öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistiklere Tablo 1.’de, öğretmenlerin demografik özelliklerine ise Tablo 2.’de yer verilmiştir.

Tablo 1.

On Birinci Sınıf Öğrencilerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	Gruplar	F	%
Cinsiyet	Kız	106	53.0
	Erkek	94	47.0
Aile geliri (aylık)	0-999 TL	9	4.5
	1000-1999 TL	11	5.5
	2000-2999 TL	44	22
	3000 TL ve üzeri	136	68
Baba eğitim durumu	İlkokul	41	20.5
	Ortaokul	29	14.5
	Lise	64	32.0

Anne eğitim durumu	Üniversite	66	33.0
	Okur-yazar	3	1.5
	İlkokul mezunu	69	34.5
	Ortaokul mezunu	38	19.0
	Lise mezunu	55	27.5
Kitap okuma sıklığı	Üniversite mezunu	35	17.5
	Haftada birden fazla	13	6.5
	Haftada bir tane	48	24.0
	Ayda bir tane	112	56.0
	Kitap okumayan	27	13.5

Tablo 1. incelendiğinde örneklemin %53'ü (106) kız öğrencilerden %47'si (94) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ailesinin aylık gelirinin 3000 TL ve üzerinde olan öğrencilerin ağırlıkta olduğu, baba eğitim durumunda en fazla üniversite mezununun, anne eğitim durumunda ise en fazla ilkokul mezununun olduğu ve ayda bir kitap okuyan öğrencilerin oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 2.

Öğretmenlerin Demografik Özelliklerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Örneklem Özelliği		f	%
Cinsiyet	Kadın	4	40.0
	Erkek	6	60.0
Kıdem	1-5 yıl	1	10.0
	6-10 yıl	1	10.0
	16-20 yıl	2	20.0
	21-30 yıl	6	60.0
Mezuniyet Alanı	Felsefe Grubu Öğretmenliği	3	30.0
	Felsefe	2	20.0
	Sosyoloji	5	50.0

Tablo 2. incelendiğinde erkek öğretmenlerin sayısının kadın öğretmenlerden fazla olduğu, kıdem yılının en fazla 21-30 aralığında olduğu ve öğretmenlerinin yarısının sosyoloji alanından mezun olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak; “Kişisel Bilgi Formu”, “Felsefe Dersi Tutum Ölçeği”, On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarıyla İlgili Öğretmen Görüşme Formu” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından on birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyet, aile gelir düzeyi, baba-anne eğitim durumu ve kitap okuma sıklıklarının belirlenebilmesi amacı ile “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmış ve öğrencilere uygulanmıştır.

Felsefe Tutum Ölçeği

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını belirleyebilmek amacı ile “Felsefe Dersi Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Öğrencilere uygulanan felsefe dersi tutum ölçeği Tecim (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek “İlgisizlik”, “yararlılık”, “sevgi”, “güven” ve “öğreticinin rolü” olmak üzere 5 alt boyuttan ve 20 maddeden oluşmaktadır. Felsefe dersi tutum ölçeğinin güvenirlik analizi yapılmış ve “İlgisizlik” alt faktörü 0.900; “Yararlılık” alt faktörü 0.825, “Sevgi” alt faktörü 0.82; “Güven” alt faktörü 0.696 ve “Öğreticinin Rolü” alt faktörünün 0.846 olarak bulunmuştur (Tecim, 2015). Bu araştırmadan elde edilen verilerle birlikte yeniden hesaplanan güvenirlik katsayısı ise “İlgisizlik”.87; “Yararlılık” 0.87, “Sevgi” 0.84; “Güven” 0.84 ve “Öğreticinin Rolü” 0.80 olarak bulunmuştur. Güvenirlik katsayısının .70 ve daha yüksek olması test puanlarının güvenirliği bakımından yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2016).

On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarıyla İlgili Öğretmen Görüşme Formu

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe derslerine yönelik tutumlarıyla ilgili öğretmen görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu soruları hazırlama sürecinde yapı, dil ve kapsam geçerliği için Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Bilimleri bölümünden iki uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorulardan bazıları şunlardır: 1. Genel olarak lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarına ilişkin görüşleriniz nelerdir? 2. Sizce lise öğrencilerinin felsefe dersine ilişkin tutumlarını etkileyen faktörler nelerdir? 3. Öğrencilerin felsefe dersine yönelik olumlu tutum geliştirmeleri için önerileriniz nelerdir?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri 2020-2021 eğitim öğretim yılında Kahramanmaraş ilinin Onikişubat ilçesinde bulunan yedi lisede öğrenim görmekte olan on birinci sınıf öğrencilerinden ve felsefe

grubu öğretmeni olarak devlet okullarında görev yapmakta olan 10 öğretmenden toplanmıştır. Veri toplama araçlarından biri olan felsefe tutum ölçeği hakkında gerekli açıklamalar yapılarak öğrencilere uygulanmıştır. Öğrenci tutumlarına yönelik öğretmen görüşme formu ise her bir öğretmenden randevular alındıktan sonra yaklaşık 15-20 dakika aralığında gerçekleştirilmiştir. Verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov Simirnov testi, histogram grafiği, çarpıklık-basıklık değerleri ile incelendikten sonra bağımsız gruplar t-testi, ANOVA, Tukey testi, Mann-Whitney U-testi ve Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Gruplar arası farkın anlamlı olması durumunda etki büyüklüğü hesaplanmıştır. Özsoy ve Özsoy (2013), iki grup ortalaması arasındaki farkın hesaplandığı istatistiksel yöntemler için etki büyüklüğü hesaplanmasında Cohen's d formülü (Cohen, 1988) yaygın biçimde tercih edildiğini ve d değerinin şu şekilde yorumlandığını aktarmaktadırlar: .20 küçük (small) etki büyüklüğü; .50 orta (medium); .80 ise büyük (large) etki büyüklüğünü göstermektedir (Özsoy ve Özsoy, 2013). Eta karenin alacağı .01 değeri küçük, .06 orta ve .14 değeri geniş etki büyüklüğünü göstermektedir (Can, 2017).

Nitel verilerin analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi sonucunda tema, kod ve frekanslara ulaşılmıştır. Tema, kodlar araştırmacılar tarafından karşılaştırılarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca, nitel verileri daha kapsamlı açıklayabilmek amacı ile doğrudan görüşlere yönelik alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Nicel Verilere İlişkin Bulgular

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersi tutumlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t-Testi sonucu aşağıdaki gibidir:

Tablo 3

On Birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t- Testi Sonuçları

Boyutlar/ Ölçeğin Tamamı	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	Sd	t	P	Cohen's d
Yararlılık	Kız	106	11.28	4.65	198	1.571	.118	
	Erkek	94	10.26	4.46				
Sevgi	Kız	106	7.55	3.90	198	.397	.692	

	Erkek	94	7.34	3.77				
Güven	Kız	106	11.37	3.13	198	2.946	.004*	.416
	Erkek	94	9.98	3.53				
Ölçeğin Tamamı	Kız	106	51.34	8.46	198	1.020	.309	
	Erkek	94	50.07	9.21				

Tablo 3 incelendiğinde erkek ve kız öğrencilerin tutum puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir: $t_{(198)}=1.020; p>0.05$. Alt boyutların analizine bakıldığında, on birinci sınıf öğrencilerinin “güven” alt boyutuna dair toplam puanları arasında kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık bulunmuştur, $t(198)= 2.946, p<.05$. Ancak $d=.416$, küçük etki büyüklüğünü göstermektedir. On birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyete göre “yararlılık” [$t(198)= 1.571, p>.05$] ve “sevgi” [$t(198)=.397 p>.05$] alt boyutlarına ait toplam puanları arasında ise anlamlı fark bulunmamaktadır.

İlgisizlik (Levene $F=.008; p<.05$) ve öğretici rolü (Levene $F=6.116; p<.05$) boyutları dağılımları varyanslarının homojen olmadığı görülmektedir. Bunun sonucunda yapılan Mann Whitney U testi aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.1

On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	S.O	S.T	U	P	Cohen's <i>d</i>
İlgisizlik	Kız	106	90.92	9637.50	3966.50	.013	.370
	Erkek	94	111.30	10462.50			
Öğretici rolü	Kız	106	112.42	11915.00	3720.00	.000	.395
	Erkek	94	87.07	8185.00			
Toplam		200					

Tablo 3.1 incelendiğinde on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının ilgisizlik alt boyutunda erkek öğrencilerin lehine anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir; $U= 3966.50; p<0.05$. Erkek öğrencilerin felsefe dersine kız öğrencilere göre daha az ilgi duydukları söylenebilir. Öğretici rolü alt boyutu puanlarının ise kız öğrencilerin lehine anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir; $U= 3720.00; p<0.05$. Felsefe dersine yönelik tutumda kız öğrenciler için öğretici rolünün daha önemli olduğu söylenebilir. Ancak etki değerleri incelendiğinde On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutum puanlarının baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4

On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Yararlılık, Sevgi, Güven Boyutları Tutum Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	N	\bar{X}	S	V.K.	K.T	Sd	K.O	F	P
Yararlılık	İlkokul	41	10.85	4.71	Gruplararası	61.26	3	20.42	.971	.407
	Ortaokul	29	9.75	4.85	Gruplariçi	4122.12	196	21.03		
	Lise	64	10.59	4.47	Toplam	4183.39	199			
	Üniversite	66	11.43	4.49						
	Toplam	20	10.80	4.58						
Sevgi	İlkokul	41	8.21	4.18	Gruplararası	33.37	3	11.12	.753	.522
	Ortaokul	29	7.55	4.19	Gruplariçi	2896.22	196	14.77		
	Lise	64	7.15	3.51	Toplam	2929.59	199			
	Üniversite	66	7.22	3.76						
	Toplam	20	7.45	3.83						
Güven	İlkokul	41	10.36	3.43	Gruplararası	52.23	3	17.41	1.528	.209
	Ortaokul	29	9.93	3.76	Gruplariçi	2233.63	196	11.39		
	Lise	64	10.64	3.61	Toplam	2285.87	199			
	Üniversite	66	11.37	2.89						
	Toplam	20	10.72	3.38						

Tablo 4 incelendiğinde, on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersi tutumlarının baba eğitim durumuna göre, yararlılık [$F(3, 196)=.971$; $p>0.05$]; sevgi [$F(3, 196)=.753$; $p>0.05$]; güven [$F(3, 196)=1.528$; $p>0.05$] boyutlarında anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir.

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersi tutum ölçeği boyutlarından aldıkları puanların baba eğitim durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeden önce yapılan grup varyanslarının homojen dağılımı testinde ilgisizlik (Levene $F=4.082$; $p<.05$) ve öğretici rolü (Levene $F=8.898$; $p<.05$) boyutu puanlarına ait dağılımların varyanslarının homojen olmadığı görülmüştür. Bu boyutlardan alınan puanların baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda öğrencilerin ilgisizlik boyutu puanlarının ($X^2 =3.019$; $p>0.05$) ve öğretici rolü puanlarının ($X^2 =4.755$; $p>0.05$) baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının anne eğitim durumu değişkenine göre analiz bulguları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5

On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Boyutlar	Anne Eğitim Durumu	N	S.O	Sd	X ²	p	Anlamlı Fark	η ²
Yararlılık	Okur-yazar	3	39.00	4	13.748	.008	3>1	.068
	İlkokul	69	94.55					
	Ortaokul	38	108.18					
	Lise	55	89.60					
	Üniversite	35	126.29					
	Toplam	200						
Sevgi	Okur-yazar	3	69.83	4	13.032	.011	2>4	.042
	İlkokul	69	104.90					
	Ortaokul	38	115.87					
	Lise	55	79.21					
	Üniversite	35	111.23					
	Toplam	200						
Güven	Okur-yazar	3	10.50	4	13.591	.009	2>1	.091
	İlkokul	69	91.41					
	Ortaokul	38	113.30					
	Lise	55	98.10					
	Üniversite	35	116.01					
	Toplam	200						
İlgisizlik	Okur-yazar	3	133.00	4	4.675	.322	3>1	
	İlkokul	69	102.04					
	Ortaokul	38	87.12					
	Lise	55	109.45					
	Üniversite	35	95.14					
	Toplam	200						
Öğretici Rolü	Okur-yazar	3	23.17	4	12.624	.013	2>1	.078
	İlkokul	69	98.59					
	Ortaokul	38	88.21					
	Lise	55	106.55					
	Üniversite	35	114.73					
	Toplam	200						

Tablo 5’te görüldüğü gibi; on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının anne eğitim durumuna göre yararlılık, sevgi, güven, öğretici rolü boyutlarında anlamlı farklılık göstermektedir (yararlılık $x^2=13.748$, $p<.05$, $\eta^2=.068$; sevgi $x^2=13.032$, $p<.05$, $\eta^2=.042$; güven $x^2=13.591$, $p<.05$, $\eta^2=.091$; öğretici rolü $x^2=12.624$, $p<.05$, $\eta^2=.078$). Eta değerlerine göre yararlılık, güven ve öğretici rolü boyutlarındaki farklılığa ilişkin etki değerleri orta düzeydedir. Sevgi boyutunda ise düşük etki saptanmıştır. Farklılıkların kaynağını belirlemek için Mann-Whitney-U testi yapılmıştır. Analizler sonucunda yararlılık boyutunda; annesi ortaokul ve üniversite mezunu olanların ($U=17.500$; $U=7,000$) sadece okur yazar olanlara göre; üniversite mezunu olanların ($U=832,500$; $U=601,500$) ortaokul, lise mezunu olanlara göre daha olumlu

tutuma sahip oldukları; sevgi boyutunda annesi ilkokul mezunu olanların (U=1398,000) lise mezunu olanlara göre, ortaokul mezunu olanların (U=677,500) lise mezunu olanlara göre, üniversite mezunu olanların (U=648,500) daha olumlu tutuma sahip oldukları; güven boyutunda annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanların (U=13,500; U=4.000; U=6.000; U=2,000) sadece okur yazar olanlara göre, üniversite mezunu olanların (U=915,500) ilkokul mezunu olanlara göre daha olumlu tutuma sahip oldukları; öğretici rolü boyutunda annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanların (U=27,000; U=15,500;U=16,000;U=5000) sadece okur yazar olanlara göre, üniversite mezunu olanların (U=480,000) ortaokul mezunu olanlara göre daha olumlu tutuma sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İlgisizlik boyutunda ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Eta değerlerine göre yararlılık, güven ve öğretici rolü boyutlarındaki farklılığa ilişkin etki değerleri orta düzeydedir. Sevgi boyutunda ise düşük etki

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının gelir düzeyi değişkenine göre analiz bulguları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarının Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Boyutlar	Gelir Düzeyi	N	S.O	Sd	X ²	p
Yararlılık	0-999	9	112,94	3	2,589	.459
	1000-1999	11	84,95			
	2000-2999	44	91,98			
	3000 ve üzeri	136	103,69			
	Toplam	200				
Sevgi	0-999	9	88,22	3	1.156	.763
	1000-1999	11	114,09			
	2000-2999	44	102,69			
	3000 ve üzeri	136	99,50			
	Toplam	200				
Güven	0-999	9	114,83	3	1.571	.666
	1000-1999	11	114,32			
	2000-2999	44	95,20			
	3000 ve üzeri	136	100,15			
	Toplam	200				
İlgisizlik	0-999	9	82,72	3	2,665	.446
	1000-1999	11	108,91			
	2000-2999	44	110,34			
	3000 ve üzeri	136	97,81			
	Toplam	200				
Öğretici Rolü	0-999	9	106,11	3	5,688	.128
	1000-1999	11	97,36			
	2000-2999	44	84,64			
	3000 ve üzeri	136	105,51			
	Toplam	200				

Tablo 6’da görüldüğü gibi on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının gelir düzeyi değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (ölçeğin tamamı $\chi^2=.106$; $p>.05$, yararlılık $\chi^2=.2,589$; $p>.05$, sevgi $\chi^2=.1,156$; $p>.05$, güven $\chi^2=.1,571$; $p>.05$, ilgisizlik $\chi^2=.2,665$; $p>.05$, öğretici rolü $\chi^2=.5,668$; $p>.05$).

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının kitap okuma değişkenine göre analiz bulguları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

On birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarının Kitap Okuma Değişkenine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Boyutlar	Kitap Okuma	N	S.O	Sd	X ²	p	Anlamlı Fark	η^2
Yararlılık	Haftada birden fazla kitap	13	79,19	3	9,274	.026	2>3	.048
	Haftada bir kitap	48	121,43					
	Ayda bir kitap	112	95,84					
	Kitap okumam	27	92,89					
	Toplam	200						
Sevgi	Haftada birden fazla kitap	13	86,54	3	6,310	0.97		
	Haftada bir kitap	48	108,26					
	Ayda bir kitap	112	104,17					
	Kitap okumam	27	78,19					
	Toplam	200						
Güven	Haftada birden fazla kitap	13	97,23	3	6,545	.088		
	Haftada bir kitap	48	117,33					
	Ayda bir kitap	112	97,53					
	Kitap okumam	27	84,48					
	Toplam	200						
İlgisizlik	Haftada birden fazla kitap	13	117,69	3	6,672	.083		
	Haftada bir kitap	48	86,03					
	Ayda bir kitap	112	100,48					
	Kitap okumam	27	118,04					
	Toplam	200						
Öğretici Rolü	Haftada birden fazla kitap	13	81,31	3	14,18	.003	1>2 2>3,4	.077
	Haftada bir kitap	48	122,79					
	Ayda bir kitap	112	97,11					
	Kitap okumam	27	84,19					
	Toplam	200						

Tablo 7’de görüldüğü gibi; on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının kitap okuma sıklığına göre yararlılık $\chi^2=9,274$; $p<.05$, $\eta^2=.048$ ve öğretici rolü $\chi^2=14,183$; $p<.05$,

$\eta^2=.077$ alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yararlılık boyutunda küçük, öğretici rolü boyutunda ise orta etki büyüklüğü saptanmıştır. Farklılığın kaynağını belirlemek için Mann-Whitney-U testi yapılmıştır. Analizler sonucunda ölçeğin yararlılık boyutunda haftada bir kitap bitirenlerin ($U=1964.000$) ayda bir kitap bitirenlere göre; öğretici rolü boyutunda haftada birden fazla kitap bitirenlerin ($U=185.500$) haftada bir kitap bitirenlere göre, haftada bir kitap bitirenlerin ($U=1988.000$; $U=404.500$) ayda bir kitap bitirenlere ve kitap okumayanlara göre felsefe dersine yönelik daha yüksek olumlu tutuma sahip oldukları görülmektedir.

Nitel Verilere İlişkin Bulgular

Felsefe öğretmenlerinin lise öğrencilerinin felsefe dersine olan tutumlarıyla ilgili düşüncelerine ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Öğretmenlerin Lise Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Görüşleri

Tema	Kodlar	Frekans
Derse olumsuz tutum	Çevresel önyargı	3
	Üniversite sınavı	2
	Hazırbulunuşluk düzeyi	2
	Kültür dersi	1
	Soyut algılama	1
Derse olumlu tutum	İlgi duyma	1

Dersin önemsizliği: Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan felsefe öğretmenlerinden bir kısmı (3/10) öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarında çevrelerinden kaynaklanan önyargıya sahip olmalarının etkili olduğunu düşünmektedirler. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö3) “Toplumda hayatta söylenen her boş sözün ve kamyon arkası yazıların felsefeye ait olduğuna inanan bir anlayış hakim. Bu çevrelerden gelen öğrencilerde haliyle derse karşı önyargıyla yaklaşıyor.”

Öğretmenlerden bazıları (2/10) ise üniversite sınavındaki soru sayılarına göre öğrencilerin derslere değer verdiğini, felsefe dersinden beş soru çıkması nedeni ile değerli olan bu dersler listesinde yer almadığını belirtmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö7) “2002 yılına kadar lise öğrencilerinin felsefe dersine olan yaklaşımı gayet iyiydi. Çünkü üniversite sınavında soru sayısı ne kadar çok çıkarsa o kadar önemli görülüyordu. Ancak 2002 yılından soru sayısı azaltıldı ve dersimiz artık öğrenci nazarında gereksiz görülüyor.”

Öğretmenlerden bazıları (2/10) ise öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yetersiz olmasının derse yönelik tutumlarını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden biri öğrencilerin dersi soyut buldukları için olumsuz tutum gösterdiğini belirtirken, diğer bir öğretmen ise felsefe de dahil olmak üzere bütün kültür derslerine yönelik öğrencilerin tutumlarının olumsuz olduğunu ifade etmiştir.

Dersin önemi: Araştırmaya katılan felsefe öğretmenlerinden yalnızca biri öğrencilerin dersi dinlemeye, anlamaya yönelik oldukça ilgili davranışlar gösterdiklerini ifade etmiştir.

Felsefe öğretmenlerinin lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerle ilgili düşüncelerine ilişkin bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9

Felsefe Öğretmenlerinin Lise Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Düşüncelerine İlişkin Bulgular

Kodlar	Frekans
İnançları sorgulama	3
Sosyal medya	2
Soru sayıları	2
Gereksiz görme	1
Bilginin değersizliği	1
Öğretmen tutumu	1

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan felsefe dersi öğretmenlerinin bir kısmı (3/10) lise öğrencilerin felsefe dersinin hem bazı konularını hem de bazı filozofların düşüncelerini insanların dini inanışlarını sorgulamak şeklinde algıladıklarını ve buna bağlı olarak dersten uzaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö3) “Filozoflar kültürel ve dini değerleri sorgulaması nedeniyle öğrenciler tarafından dinden uzak olan karakterler olarak algılanıyorlar.”

Felsefe öğretmenlerinden bazıları (2/10) sosyal medya faktörünün öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Çünkü öğrenciler zamanının çoğunu çeşitli video, oyun sitelerine ayırmakta, bilgiye araştırıp okumadan yalnızca sosyal medya araçları yolu ile ulaşmaktadırlar. Bu durum ise öğrencilerin derse ilgisiz hale getirmektedir. Öğretmenlerden

bazıları (2/10) ise felsefe dersinden üniversite sınavında beş soru çıkması nedeni ile öğrencilerin derse önem vermediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden biri öğrencilerin felsefe dersini gereksiz olarak gördüklerini, diğer bir öğretmen ise öğrencilerin bilgiye değersiz olarak baktıklarını ifade etmiştir. Böyle düşünen öğretmenin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö9) “Öğrenciler bilgiye değersiz olarak bakıyor. Bilginin peşinden değil nasıl kısa yoldan para kazanırım onunla ilgileniyorlar.”

Öğretmenlerden biri ise öğretmenin sınıf içi ve öğrenciye yönelik tutumlarının öğrencilerin derse karşı olan olumlu veya olumsuz tutumlarında belirleyici rol üstlendiğini ifade etmiştir.

Felsefe dersi öğretmenlerinin öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarında konuların etkisiyle ilgili düşüncelerine yönelik bulgulara Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10

Felsefe Dersi Öğretmenlerinin Öğrencilerin Felsefe Dersine Yönelik Tutumlarında Konuların Etkisiyle İlgili Görüşlerine Yönelik Bulgular

Temalar	Kodlar	Frekanslar
İlgi çeken konular	Din ve ahlak felsefesi	3
	Siyaset ve din felsefesi	3
	Bilim felsefesi	1
İlgilenilmeyen konular	20.yüzyıl ve Ortaçağ	1
	Tümeller	1
	Bilgi felsefesi	1

İlgi çekenler: Tablo 10 incelendiğinde araştırmaya katılan felsefe öğretmenlerinin bir kısmı (3/10) öğrencilerin din ve ahlak felsefesi konusu işlendiğinde konuya olan ilgilerinin arttığını, daha dikkatli dinlediklerini ve tartışmalara katıldıklarını ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö4) “Din ve ahlak felsefesi gibi konular günlük yaşamla daha çok ilişkili olduğu için öğrencilerin diğer konulara nazaran daha fazla ilgisini çekiyor.”

Öğretmenlerden bir kısmı (3/10) ise siyaset ve din felsefesi gibi konuların öğrencilerin daha fazla ilgiyle dinledikleri, hakkında konuşmak istedikleri konular olduğunu ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö1) “Öğrenciler varlık felsefesi gibi konuları sevmiyorlar ve sıkıcı buluyorlar. Ancak siyaset ve din felsefesi konusunu çok seviyorlar.”

Felsefe öğretmenlerinden biri ise öğrencilerin bilim felsefesi konusuna yönelik ilgi gösterdiklerini ifade etmiştir.

İlgilenilmeyenler: Araştırmaya katılan felsefe öğretmenlerinden biri öğrencilerin 20. yüzyıl felsefesi ve Ortaçağ felsefesi konularını sıkıcı bulduğunu ve öğrenmede isteksizlik gösterdiklerini, bir öğretmen öğrenciler tarafından tümeller konusunun zor anlaşıldığını, bir öğretmen ise bilgi felsefesi konusunun yine öğrenciler tarafından sıkıcı olarak değerlendirildiğini ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö8) “Tümeller konusunu öğrenciler anlamakta çok zorlanıyor. Bu konunun ders kitabında olmaması gerektiğini düşünüyorum.”

Felsefe öğretmenlerinin felsefe dersinde kullanılan öğretim yöntemlerinin öğrencilerin derse olan tutumlarında etkisiyle ilgili düşüncelerine yönelik bulgulara Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11

Felsefe Öğretmenlerinin Felsefe Dersinde Kullanılan Öğretim Yöntemlerinin Öğrencilerin Derse Olan Tutumlarında Etkisiyle İlgili Düşüncelerine Yönelik Bulgular

Kodlar	Frekans
Aktif katılım	3
Özgür düşünme	2
Yaşama bağ kurma	2
Kalıcı öğrenme	1
Yaparak-yaşayarak öğrenme	1

Tablo 11 incelendiğinde felsefe dersi öğretmenlerinin bir kısmı (3/10) felsefe dersinde kullanılan öğretim yöntemlerinin öğrencilerin derse daha aktif olarak katılmalarında etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö10) “Örnek olay yöntemini kullanıyorum. Eşref Armağan örneği ile bilginin doğuştan geldiğini videolarla destekliyorum. Böylece öğrencilerin daha çok ilgisini çekip onları derse katılmak için harekete geçirmiş oluyorum.”

Felsefe öğretmenlerinden bazıları (2/10) ise öğrencilerin derslerde kullanılan tartışma, diyalektik, beyin fırtınası gibi yöntemlerle özgür düşünmeye başladıklarını ve rahatlıkla kendilerini ifade ettiklerini belirtmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö7) “Beyin fırtınası tekniğini çok kullanıyorum. Çünkü öğrencilere düşüncelerini özgürce ifade etme olanağını fazlasıyla veriyor.”

Felsefe öğretmenlerinden bazıları (2/7) ise derslerde kullanılan öğretim yöntemlerinin öğrencilerin gerçek yaşamları ve felsefe arasında ilişki kurmayı sağlamalarına katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö6) “Öğretim yöntemleri felsefe gibi öğrenciler tarafından soyut olarak algılanan bir dersin gündelik hayatla ilişkilendirilmesinde oldukça etkili oluyor. Örneğin bir film izletip bunun hem felsefi açıdan hem günlük hayatlarının gerçekleriyle ilişkilendirmelerini istiyorum ya da öyküyle filmi tamamlamalarını.”

Öğretmenlerden biri felsefe dersinde kullanılan öğretim yöntemlerinin öğrencilerde kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesinde etkili olduğunu belirtirken, başka bir öğretmen ise örneğin araştırma-inceleme yoluyla öğretim yöntemi ile öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmesine katkı sunduğunu belirtmiştir.

Felsefe dersi öğretmenlerinin öğrencilerin felsefe dersine olumlu tutum geliştirmelerine yönelik önerilerine ilişkin bulgulara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12

Felsefe Dersi Öğretmenlerinin Öğrencilerin Felsefe Dersine Olumlu Tutum Geliştirmelerine Yönelik Önerilerine İlişkin Bulgular

Kodlar	Frekans
Kitap okuma	3
Ders kitabı düzenleme	2
Düşünme eğitimi dersi	2
Özgür ortam	1
Notsuz değerlendirme	1
Öğretmen tutumu	1

Tablo 12 incelendiğinde felsefe dersine yönelik öğrencilerin olumlu tutum geliştirmeleri için felsefe öğretmenlerinin bir kısmı (3/10) hem felsefe konulu; örneğin “Sofinin dünyası” gibi hem de farklı konularla ilgili kitap okumalarının faydalı olacağını belirtmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö5) “Öğrencilerin yalnızca kitap okumalarını tavsiye etmekle kalmamalıyız ayrıca bunların takibini de sürdürmemiz faydalı olacaktır.”

Öğretmenlerden bazıları (2/10) ders kitabının öğrenciler tarafından sıkıcı bulunduğunu ve güncellenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları (2/10) ise daha önce ortaokul programında yer alan düşünme eğitimi dersinin felsefe dersine ön hazırlık sağlaması açısından

yeniden programlara yerleştirilmesinin faydalı olacağını ifade etmişlerdir. Böyle düşünen öğretmenlerden birinin görüşü aşağıdaki gibidir:

(Ö1) “Düşünme eğitimi dersi programlarda yeniden yer almalı. Eğer ortaokulda öğrenciler bu dersi alarak altyapı oluştururlarsa üzerine felsefe dersini inşa etmek daha kolay olur.”

Felsefe öğretmenlerinden biri öğrencilerin felsefe dersine olumlu tutum geliştirmeleri için özgür bir öğrenme ortamının her zaman için var olması gerektiğini, bir öğretmen ise felsefe dersinin not ile değerlendirmeden çıkartılması gerektiğini belirtmiş ve görüşünü şöyle ifade etmiştir:

(Ö9) “Felsefe notla değerlendirilecek bir ders değil. Filozofların erdemli yaşama düşüncesini not vererek kazandıramayız. Bu nedenle bu dersin notla değerlendirmenin dışında tutulması gerektiği inancındayım.”

Öğretmenlerden biri ise felsefe öğretmenlerinin hem öğrencileriyle bireysel iletişimde hem de sınıf içi iletişimde olumlu tutum ve davranışlarının öğrencilerin derse olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını ve ders öğretmenlerinin öğrencilerin tutumları hakkındaki görüşlerini içeren bu çalışmada;

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumları güven boyutunda kız öğrenciler lehine olduğu; ilgisizlik boyutunda erkek öğrencilerin felsefe dersine yönelik olumsuz tutumlarının daha yüksek olduğu, öğretici rolü boyutunda ise kız öğrencilerin ders öğretmenlerine karşı olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akdağ'ın (2002) çalışmasında da kız öğrencilerin felsefe dersinin etkililiği konusunda daha olumlu düşündükleri görülmüştür. Küçük Kurt (2006) tarafından lise ve dengi okullarda öğrencilerin felsefe dersine karşı olan tutumları ve başarılarının ele alındığı çalışmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla felsefe dersine karşı daha ilgili ve daha başarılı oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çakıl ve Tutkun'un (2022) imam hatip lisesi 11. Sınıf öğrencileriyle yaptıkları çalışmada da kız öğrencilerinin felsefe dersine karşı tutumlarının erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğu saptanmıştır. Çuhadar (2019) tarafından yapılan İlahiyat fakültesi öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarıyla ilgili çalışmada ise öğrencilerin tutumlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu ve diğer araştırma sonuçlarından yola çıkarak lise düzeyinde kız öğrencilerin felsefe dersine karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları söylenebilir.

On birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumları baba eğitim durumuna göre farklılık göstermezken, anne eğitim durumuna göre fark olduğu, anlamlı farkın ise annesi ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin tutumlarında olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin yararlılık boyutunda annesi ortaokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin felsefe dersinin faydasına yönelik olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu; sevgi boyutunda annesi ilkökul, ortaokul ve üniversite mezunu olanların; güven boyutunda annesi ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin sadece okur yazar olanlara göre olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu; öğretici rolü boyutunda ise öğretmene karşı en yüksek olumlu tutumun annesi ilkökul, ortaokul, lise mezunu olan öğrencilerde olduğu; ayrıca annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin de ortaokul mezunlarına kıyasla olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çokan (2007) tarafından lise son sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının incelendiği çalışmada da baba eğitim durumu fark oluşturmamıştır. Zencirci (2010) tarafından yapılan çalışmada ise lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarının ele alındığı araştırmada baba eğitim durumunun öğrencilerin derse yönelik tutumlarında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne baba eğitim durumunun öğrencilerin başarısı üzerinde etkili olduğunu gösteren (Çanakçı ve Özdemir, 2015) araştırmalar bulunmaktadır. Aile yaşamında düşünme, sorgulama, neden sonuç ilişkisi kurma gibi zihinsel süreçlere ayrılan zamanın ve bu süreçlere verilen önemin öğrencilerin felsefe dersine yönelik olumlu tutum geliştirmesinde etkili olacağı ileri sürülebilir.

Aile gelir düzeyi değişkeninin on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarında belirleyici bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçlarıyla benzer şekilde öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarıyla ilgili Çokan (2015) tarafından yapılan çalışmada aile gelir düzeyinin öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarında; Çeçen ve Deniz (2015) tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutumlarında etkili olmadığı sonucu elde edilmiştir. Felsefe dersinin bireyin kendi öğrenme isteğine ve çabasına yönelik bir ders olduğu dikkate alındığında bu alanda kendini geliştirmek isteyen bir öğrenci; öğretmen, medya araç-gereçleri gibi birçok kanal aracılığı ile kaynak temin edebilmekle birlikte, tartışma, panel gibi sosyal alan çalışmalarına katılma yolu ile de kendini geliştirebilir. Böyle bir bilgi edinme süreci ise aile gelir düzeyinin öğrencilerin hem felsefe dersine yönelik tutumlarında hem de kendilerine bu alanda geliştirme süreçlerinde etkili olmama sonuçlarını destekleyebilir.

Kitap okuma değişkeninin on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarında belirleyici bir etkiye sahip olduğu ve haftada bir tane kitap okuyan öğrencilerin derse yönelik olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin yararlılık boyutunda haftada bir tane kitap okuyan öğrencilerin ayda bir tane okuyanlara göre dersin faydasına yönelik olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu; öğretici rolü boyutunda ise haftada birden fazla ve haftada bir tane kitap okuyan öğrencilerin olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çokan (2007) tarafından yapılan araştırmada ise öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarının okudukları kitap türlerine göre farklılıklarının; sanat, şiir ve psikoloji kitabı okuyan öğrencilerin okumayanlara göre felsefe dersini algılamalarındaki tutumlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Akdağ (2002) tarafından yapılan araştırmada felsefe ders kitabı dışında öğrencilerin %47,4'nün hiç kitap okumadığı sonucuna ulaşılmıştır. Küçükkurt (2006) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin felsefe ile ilgili kitap okumadıkları ve felsefe dersini gelecekteki hayatları boyunca kullanmayacaklarını düşündükleri sonucu elde edilmiştir. Kitap okuma alışkanlığının öğrencilere kendilerini kültürel açıdan zenginleştirme fırsatı sunmasının yanı sıra felsefe gibi daha fazla düşünme-okuma becerisi gerektiren derslerde ve derse yönelik tutumların olumlu yönde gelişmesinde katkı sağladığı araştırma sonuçlarından yola çıkılarak ileri sürülebilir.

Araştırma sonucunda felsefe öğretmenlerinin tamamına yakınının lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını olumsuz olarak değerlendirdikleri ve bu olumsuz tutumun altında yatan nedenler arasında felsefenin inançları sorgulaması, sosyal medyanın etkileri gibi faktörleri gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Yapıcı ve Kösterelioğlu (2016) tarafından öğrencilerin felsefe dersine ilişkin metaforlarıyla ilgili yapılan araştırmada “*mutsuzluk kaynağı felsefe*” oluşturulan kavramsal kategoriler içerisinde yer almıştır. Ünsal (2016) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin felsefe dersinde karşılaştığı sorunlar; öğrenciden kaynaklanan nedenler, ders kitabından kaynaklanan nedenler, sınav sistemi, öğrencilerin bakış açıları şeklinde ifade edilmiştir. Biçer (2013) öğretmen görüşlerine göre felsefe öğretim programını değerlendirdiği çalışmasında öğretmenlerin felsefe dersinin öğrenciler tarafından işe yaramaz, soyut olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Felsefe günümüzde lise düzeyinde onuncu ve on birinci sınıf programlarında yer almaktadır. Ancak öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyesi, felsefenin soyut konuları içermesi, sürekli sorgulama odaklı bir imaj çizmesi gibi birçok faktör öğrenciler tarafından gereksiz olarak algılanmasına yol açabilir. Ayrıca üniversite sınavında soru sayılarına göre öğrencilerin derslere önem verdiğine yönelik bilgiler dikkate alındığında felsefe bu kapsamın dışında kalmakta ve

öğrenciler tarafından istenmeyen, gereksiz görülen dersler listesinde yerini almasına yol açabilmektedir.

Araştırma sonucunda felsefe öğretmenlerinin ders konularını ve öğretim yöntemlerini öğrencilerin tutumlarında etkili buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kızıltan (2012) tarafından yapılan araştırmada öğrencilere göre öğretmenler felsefe öğretiminde en fazla tartışma, soru-cevap, anlatım yöntemi kullanmakta iken öğretmenlere göre en çok soru-cevap yöntemi kullanılmaktadır. Felsefe dersine olan ilginin artırılması için edebi metinlerden, drama ve analogiden faydalanılabilir. Beydoğan, Cihan ve Taşdemir (2006) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin bilgi kaynaklarına yöneltilmesi, tartışılması gibi noktalarda öğretmenlerin süreci beklentilere yanıt verecek biçimde işletemedikleri ifade edilmiştir. Dombaycı (2008) tarafından yapılan araştırmada ise felsefe öğretmenleri en fazla düz anlatım yöntemi kullanmakta, tartışma ve örneklendirmeyi nadiren kullanmaktadırlar. Ayrıca ders konularının işlenişi ile ilgili olarak da felsefe öğretim programlarında sıkıntılar yaşanmakta ve öğrencilerin en fazla dikkatini çeken konular sona doğru bırakılabilmektedir. Bunun sonucunda ise kazanımlar tam olarak gerçekleşmeyebilir. Bu açıdan öğretmenlerin buluş, sunuş ve araştırma stratejilerine bağlı olarak farklı öğretim yöntem-tekniğini kullanmaları bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Felsefe öğretmenleri öğrencilerin derse olan ilgilerinin artırılması için kitap okumaları gerektiği, felsefe ders kitabının yeniden düzenlenmesi ve düşünme eğitimi dersinin programlara yerleştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Ünsal (2016) öğrencilerin felsefe dersiyile daha erken tanışması için ilköğretimden itibaren öğrencilere uygun içeriklerin programda yer alması gerektiği önerisinde bulunmuştur. Küçükkurt (2006) Milli Eğitim Bakanlığı'nın felsefe dersinin programını cazip hale getirmesi ve ilköğretimde felsefe dersine yer vermesi gerektiğini ifade etmiştir. Çalkap (2019) felsefe dersi, öğretim programı, öğretim programlarındaki gelişmeler hakkında üniversitelerin felsefe bölümlerinden akademisyenlerin ve Eğitim fakültelerinin yer alacağı, tüm felsefe öğretmenlerinin de katılacağı çalıştayların düzenlenebileceği önerisinde bulunmuştur. Şakar (2014) ise ilköğretim kurumlarında felsefe dersine hazırlık niteliğinde olacak derslere yer verilerek bu derslerin öğrencilere tanıtılması önerisinde bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre araştırmacılara ve uygulayıcılara yönelik önerilere aşağıda yer verilmiştir:

- Lise öğrencilerinin felsefeye yönelik tutumları farklı lise türlerinde ve daha geniş örneklemeler üzerinde incelenmelidir. Ayrıca felsefe dersine yönelik tutumun ilişkili olabileceği başka değişkenlerin araştırılması sorunun çözümüne katkı sağlayabilir.
- Felsefe dersi öğretim programlarının öğeleri öğrenci merkezli yaklaşımları temel alarak yeniden düzenlenmelidir ve ilkokuldan itibaren felsefe dersi okutulmalıdır.
- Felsefe dersine yönelik öğrencilerin olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak için üniversiteler ve okulların işbirliği ile düşünme eğitimi ve felsefenin önemine ilişkin panel, forum, sempozyum çalışmaları planlanabilir.
- Felsefe dersine yönelik olumlu tutum geliştirebilecek farklı yaklaşımların uygulandığı deneysel çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.
- Öğretmenlerin felsefe öğretimi ile ilgili mesleki gelişim programlarına katılımları sağlanmalı ve bu programların öğrencilere yansımaları araştırılmalıdır.
- Bu araştırma yalnızca bir il kapsamındaki on birinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Aynı araştırma farklı şehirlerdeki on ve on birinci sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumlarını belirlemek ve sınıf düzeyleri arasında çeşitli değişkenler açısından karşılaştırmalar yapılarak gerçekleştirilebilir.

Kaynaklar

Akarsu, B. (1988). *Felsefi terimler sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Akdağ, B. (2002). Ortaöğretimdeki felsefe derslerinin etkililiğinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 15, 11-28 11.

Avcı, E., Çoşkuntuncel, O. ve İnanlı, Y. (2011). Ortaöğretim on ikinci sınıf öğrencilerinin matematik dersine karşı tutumları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 50-58.

Aydın, A. ve Çıtak, E. (2017). 2009 Felsefe Öğretim Programının Program Geliştirmenin Temel Öğeleri Kapsamında Değerlendirilmesi. *Dört Öge*, 11, 67-90

Aydoğan, R. (2008). *Okumaya karşı olumlu ve olumsuz tutuma sahip 6. sınıf öğrencilerinin Türkçe dersinde kullandıkları okuduğunu anlama stratejileri ve yaratıcılık düzeyleri*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Bağçeci, B. (2002). *Ortaöğretim kurumlarında İngilizce öğretimine ilişkin öğrenci tutumları (Gaziantep ili örneği)*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, Malatya.

Bayrak, İ. ve Duruhan, K. (2013). 2009 yılında hazırlanan felsefe öğretim programına ilişkin felsefe öğretmenlerinin görüşleri (Sivas ili örneği). *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 2-19.

Beydoğan, H. Ö., Ceyhan, M. ve Taşdemir, A. (2006). Lise felsefe öğretim programının öğretmen ve öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 17-37.

Bıçer, B. (2013). Öğretmen görüşlerine göre felsefe öğretim programı ve uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 38, 1-38.

Bülbül, M. (2017). *2009 ortaöğretim felsefe dersi ortaöğretim programı ile 2017 ortaöğretim felsefe dersi ortaöğretim programının içeriksel açıdan değerlendirilmesi*. Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Büyüköztürk, Ş. (2016). *Veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Can., A. (2017). *SPSS ile nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2014). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi*. (Çev. Edt. Y. Dede, S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.

Creswell, J. W. (2017). *Karma yöntem araştırmalarına giriş*. (Çev. Ed. M. Sözbilir). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Çakmak, C. (2018). *Antik Yunan Mitolojisi ve Felsefe*. M. Altunoğlu, F. Taştan (Ed.). *İlkçağ Felsefesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çakıl, S., Tutkun, Ö. F. (2022). Attitude levels of 11th grade religious (Imam Hatip) high school students towards philosophy course, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(8), 1026-1043. DOI:10.26677/TR1010.2022.1043

Çalkap, M. (2018). *Ortaöğretim onuncu ve on birinci sınıf felsefe dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Rize-Artvin-Trabzon örneği)*. Yüksek lisans tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

Çanakçı, O. ve Özdemir, A.Ş. (2015). Matematik başarısı ve anne-baba eğitim düzeyi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 7(25), 19-36. DOI: 10.17932/ IAU.IAUD.m.13091352.2015.7/25.19-36

Çeçen, M. ve Deniz, E. (2015). Lise öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları (Diyarbakır ili örneği). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 193-212.

Çokan, E. (2007). *Resmi lise son sınıf öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumları*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çuhadar, C. (2019). Kastamonu-Manas-Oş ilahiyat fakültesi öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumları, din-felsefe ilişkisine yönelik değerlendirilmesi. *Dini Araştırmalar* 22(55), 121-158. DOI:10.15745/da.550994

Demirel, Ö. (2015). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.

Direk, N. (2019). *Gençler için felsefe*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Dombaycı, M. A. (2002). *Ortaöğretimde öğretim ilke, yöntem ve teknikler açısından felsefe öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Dombaycı, M. A. (2008). *Türkiye’de ortaöğretimde felsefe öğretiminin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

Durakoğlu, A. (2017). Türkiye ve İtalya Ortaöğretim Kurumları Felsefe Öğretim Programının Karşılaştırılması. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 1-15.

Durakoğlu A. ve Altıparmak, İ. (2019). Ortaöğretimde felsefe ders kitaplarının içerik açısından değerlendirilmesi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(27), 393-408.

Eren, E. (2012). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayınları.

Ergün, M., Oral, B. ve Yazar, T. (2018). *Öğretmen Yetiştirme Sistemimiz (Dün, bugün ve yarın)*. Ankara: Pegem Akademi.

Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (çev. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Anı Yayıncılık, Ankara.

Gökberk, M. (1990). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1988). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Basın Yayın Dağıtım.

Kara, A. (2010). Öğrenmeye ilişkin tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 50-62.

Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Sanem Matbaacılık.

Keklik, N. (1982). *Felsefenin ilkeleri*. İstanbul: Doğuş Yayın ve Dağıtım.

Kızıltan, Ö. (2012). Felsefe öğretimi sorunları ve yeni yaklaşımlar. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 334-342.

Kulaksızoğlu, A. (2012). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Küçük Kurt, Ş. (2006). *Lise ve dengi okullarda öğrencilerin felsefe dersine karşı olan tutumları ve başarıları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Küken, Gülnihal. (2001). *Ortaçağ'da Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Alfa Yayınları

MEB. (2018). Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programı (10 ve 11.sınıflar). <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden 15.04. 2021 tarihinde erişilmiştir.

Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (çev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Oktay A. ve Şakar, Ö. (2015). 11. sınıf felsefe dersi öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi "Isparta Örneği". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 103-116.

Omay, C. Şenel, A. İbişi, (Eds.), *Türkiye'de Felsefe – İslam Felsefesi*. Uluslararası İstanbul Felsefe Kongresi (39-51). İstanbul: Mantık Derneği Yayınları.

Omay, M. (2018). Felsefe eğitiminin yeniden değerlendirilmesi. N. M. Omay, C. Şenel, A. İbişi, (Eds.), *Türkiye'de Felsefe – İslam Felsefesi Uluslararası İstanbul Felsefe Kongresi* (54-63). İstanbul: Mantık Derneği Yayınları.

Özsoy, S., Özsoy, G. (2013). Eğitim araştırmalarında etki büyüklüğü raporlanması. *İlköğretim Online*, 12(2), 334-346.

Pesen, A., Oral, B. ve Bulut, Y. (2018). Lise öğrencilerinin motivasyonel, bilişsel ve biliş üstü yeterlikleri ile özerk öğrenme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 706-730.

Ramsland, K. (1998). *Öğrenme sanatı* (çev. İ. Şener, S. Şenol). İstanbul: Beyaz Yayınları.

Sönmez, V. (2002). *Eğitim felsefesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şakar, Ö. (2014). *Ortaöğretim felsefe dersi öğretim programları ve 2009 yılı programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Isparta örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Şakar, A.S. ve Şakar, Ö. (2014). Ortaöğretim 11. Sınıf Felsefe Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi "Isparta Örneği". *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3(9), 103-116.

Tecim, E. (2015). Felsefe dersi tutum ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(3), 971-984.

Uzun, A. (2006). *Üstün veya özel yetenekli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Ünsal, S. (2016). Orta öğretim felsefe dersine yönelik öğretmen görüşleri: kazanımlar, sorunlar ve çözüm önerileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 3171-3192.

Ünsal, S. ve Korkmaz, F. (2017). Felsefe dersi öğretim programındaki kazanımların farklı taksonomiler bağlamında incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 948-967.

Ünsal, S., Korkmaz, F & Çetin, A. (2016). Lise öğrencilerinin felsefe kavramına yönelik metafor algılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1047-1064

Yapıcı, M. ve Kösterelioğlu, İ. (2016). Öğretmen adaylarının felsefe dersine ilişkin metaforları. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 9(4), 662-677.

Yatık, A. ve Güven, S. (2020). Felsefe dersi öğretim programlarıyla ilgili araştırmaların incelenmesi, *Journal of International Social Research*, 13(75), 499-509. DOI:[10.17719/jisr.11260](https://doi.org/10.17719/jisr.11260)

Yıldırım, A. (2013). Günümüz Türk toplumunda felsefeye yönelik olumsuz bakışın tarihsel arka planı üzerine bir inceleme. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 201-224.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık.

Zencirci, N. (2010). *Lise öğrencilerinin felsefe dersine yönelik tutumları*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Extended Abstract

Introduction

The word “*felsefe*”, in current use, has been transferred into Turkish from the Arabic origin of “*felasife*”. However, the word, which has been originated from Greek to Arabic, means love

(sophia) of wisdom (philo). The concept of philosophy acquired its concrete meaning through Plato and Aristotle.

For Plato, philosophy is a systematic methodology of thought to comprehend the existing things and reach the truth. According to Aristotle, philosophy is the science that scrutinises the principles and first foundations of the thing. A focal point draws attention among the definitions made about philosophy since ancient times. This pertains to its shared comprehension by philosophers in the ancient and the Islamic world, and Europe that philosophy is the spiritual food that nourishes the human intelligence and spirit. Thus, philosophy is needed to purify thoughts in all spheres of life. For students who are inquisitive in philosophy but do not know where to commence, if a suggestion is to be made, it can be recommended to read texts beginning from a theme, problem, or subject with the understanding that "philosophy is not to teach but to invite to think".

The philosophy course curriculum in schools aims to motivate students to think, debate, investigate and develop ideas, and show ethical-moral, human-social responsibility and political-aesthetic sensitivity in their actions. It is highly considered that the attitudes of the students during the course may also be effective in achieving the goals set in the philosophy course curriculum designed by the Ministry of National Education (2018). The concept of attitude is frequently used in daily life and can be described as a complex tendency that prepares the person for behaviour. An attitude affects a person's feelings, thoughts, and behaviours by making them compatible with each other. Therefore, education is a multifaceted process rather than simple.

Attitudes are the hidden factors that shape behaviours. Consequently, positive attitudes will affect success positively. In this context, the central problem sentence of this research is: "How are the relations of eleventh-grade students' attitudes towards philosophy courses including various variables? And how do teachers evaluate their students' attitudes towards philosophy courses?"

This research aims to determine the attitudes of the eleventh-grade students towards the philosophy course and to evaluate the attitudes of the students according to the teachers' perspectives. For this purpose, this research seeks to answer the following questions:

1. Is there a significant difference among the eleventh-grade students towards philosophy course in relation to;

- a. their gender,
 - b. father and mother's educational status,
 - c. family income levels,
 - d. the frequency of reading books?
2. What are the teachers' views on the attitudes of high school students towards the philosophy course?
 3. What are the teachers' views on the factors that affect the attitudes of high school students towards the philosophy course?
 4. What are the teachers' views on the differentiation of students' attitudes towards the philosophy course in relation to the subjects?
 5. What are the teachers' views on the effects of the teaching methods and techniques utilized in the course on the students' attitudes towards the philosophy course?
 6. What are the teachers' suggestions for students to develop positive attitudes towards the philosophy course?

Method

Research Model

This research has been drawn upon the scanning model. The quantitative data of the research were obtained by using the philosophy course attitude scale. In order to determine the attitudes of the students toward the philosophy course according to the teachers' view, the research used the interview method as one of the qualitative research methods. One of the most used methods to collect information in qualitative research is the interview method. Thus, desired information or less can be collected through interviews in all types of interviews.

Sampling

The sample of the study consists of 200 students attending the eleventh grade of seven high schools in the Onikisubat district of Kahramanmaraş province in the 2020-2021 academic year. Ten teachers, who were determined to evaluate the attitudes of eleventh-grade students towards the philosophy lesson according to the teachers' viewpoint, constitute the sample in which the research obtained the qualitative data.

Data Collection Tools

As a data collection tool in the research; "Personal Information Form", "Philosophy Lesson Attitude Scale", and "Teacher Interview Form About Attitudes of Eleventh-Grade Students Towards Philosophy Lesson" have been used.

In the analysis of the data, independent groups T-test, ANOVA, Tukey test, Mann-Whitney U-test and Kruskal Wallis H test have been used. The content analysis method has been used in the analysis of qualitative data. As a result of content analysis, themes, codes, and frequencies have been reached.

Results

In this study, which contains the attitudes of eleventh-grade students towards the philosophy course and the views of the course teachers about the attitudes of the students;

- The gender variable did not have a significant effect on the eleventh-grade students' attitudes towards the philosophy course; however, in the trust dimension of the scale, it was explored that female students had higher attitudes towards succeeding in philosophy compared to male students; in the apathy dimension, male students had higher negative attitudes towards philosophy; and in the teacher role dimension, female students had higher positive attitudes towards their teachers. Although female students' higher positive attitudes towards philosophy courses echoed the results of other researches.

- It has been determined that while the father's education level variable was not effective on the eleventh-grade students' attitudes towards the philosophy course, the mother's education status variable was effective on the eleventh-grade students' attitudes towards the philosophy course, and the highest effect was on the attitudes of the students whose mothers were secondary school, high school, and university graduates. In the beneficialness dimension of the scale, it was found that students whose mothers were secondary school or university graduates had higher positive attitudes towards the benefit of philosophy course; in the dimension of love, students whose mothers are primary, secondary, and university graduates; in the confidence dimension, the positive attitudes of the students whose mothers are primary, secondary, high school and university graduates are higher than those who are only literate; in the dimension of the teacher role, the highest positive

attitude towards the teacher was found among students whose mothers graduated from primary, secondary or high school; in addition, it has been reached that students whose mothers are university graduates have higher positive attitudes compared to secondary school graduates.

It has been found that the family income level variable does not have a significant influence on the attitudes of eleventh-grade students towards the philosophy course.

It has been found that the variable of reading books has a significant effect on the attitudes of eleventh-grade students towards the philosophy course, and students who read one book a week have higher positive attitudes towards the course. In the usefulness dimension of the scale, it has been found that students who read one book a week had higher positive attitudes toward the benefit of the lesson than those who read once a month; in the teacher role dimension, it has been found that the positive attitudes of the students who read more than once a week and once a week were higher.

Based on the research results, it can be argued that the pattern of reading books not only equips students with the opportunity to enrich themselves culturally but furthermore contributes to the positive development of attitudes towards the courses such as philosophy that require more thinking-reading skills.

It has been found that nearly all of the philosophy course teachers considered the attitudes of high school students towards philosophy courses negative. The philosophy course teachers considered the questioning of beliefs by philosophy, social media and the low number of questions in the university exam very effective in the negative attitudes of the students towards the course.

It has been concluded that most of the philosophy course teachers found the course topics effective in the attitudes of the students and that the topics of religion, politics and moral philosophy increased the students' interest in the course. It has been concluded that the philosophy lesson teachers found the teaching methods and techniques influential on the students' attitudes towards the lesson.

Philosophy is currently included in the tenth and eleventh-grade programs at the high school level. However, many factors such as the level of enthusiasm of the students, the fact that philosophy incorporates abstract subjects, and that it constantly draws an image that is focused on questioning

may cause students to perceive it as unnecessary. In addition, considering the fact that students attach importance to courses according to the number of questions in the university exam, philosophy maintains out of this scope and may cause it to be included in the list of undesired and unnecessary courses by students.

ETİK BEYAN: " On Birinci Sınıf Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumları ve Öğretmenlerin Aynasından Öğrencilere Bir Bakış" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Yozgat Bozok Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik araştırmalar Etik Kurulu'ndan 21.03.2022 tarih ve 31/28 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim. "